

ES fondų ir kitų investicijų į dalyvavimo kultūrinėje veikloje skatinimo projektus poveikio visuomenei vertinimas

Santrauka

Skirta: LR Kultūros ministerijai

Vilnius, 2023

Santrauka

Baigiantis 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos (toliau – VP) įgyvendinimo laikotarpiui ir siekiant tinkamai atsiskaityti už ES lėšų panaudojimą, taip pat tinkamai ir efektyviai suplanuoti 2021–2027 metų ES investicijomis bei kitomis pažangos lėšomis įgyvendintinas pažangos veiklas, būtina išanalizuoti ir įvertinti, kaip sėkmingai įgyvendinamos ES fondų ir kitų šaltinių lėšomis finansuojamos investicijos, skirtos kultūros sektoriaus infrastruktūros modernizavimui, kultūros paveldo objektų aktualizavimui, kultūros paslaugų kūrimui ir tobulinimui, Kultūros ir kūrybinių industrijų (toliau – KKI) plėtros skatinimui, ar įgyvendinti ES ir nacionaliniai strateginiai tikslai kultūros sektoriuje, prie kokių ekonominių ir socialinių pokyčių prisidėjo ES ir kitomis investicijomis finansuotų projektų rezultatai. Vertinimo metu buvo siekiama įvertinti ES ir kitų investicijų socialinį ir ekonominį poveikį kultūros sektoriui (infrastruktūrai, KKI sektoriui, paslaugoms ir t.t.).

Vertinimo tikslas – įvertinti ir nustatyti ES fondų ir kitų investicijų socialinį ekonominį poveikį į kultūros ir KKI sektorių, įgyvendinant ES ir nacionalinius strateginius tikslus bei VP teminius tikslus šiam sektoriui, siekiant tinkamai atsiskaityti už ES fondų lėšų panaudojimą.

Vertinimas struktūruotas ir vykdytas atsižvelgiant į 3 pagrindinius uždavinius:

- Vadovaujantis parengta ES fondų ir kitų investicijų į kultūros ir KKI sektoriaus infrastruktūrą ir veiklas socialinės ir ekonominės vertės ir jų poveikio kultūros sektoriui vertinimo metodika, nustatyti intervencijų į kultūros infrastruktūrą ir veiklas socialinį ir ekonominį poveikį (t. y. kaip investicijos į kultūros ir KKI sektorių veikia gyventojų užimtumą, turizmo srautų pokyčius, objektų žinomumo ir jų lankomumo pokyčius, vietos bendruomenės įsitraukimą, savanorystę ir bendruomeniškumą, nekilnojamojo turto vertę, asmenines pajamas ir kt.
- Įvertinti ES fondų ir kitų finansavimo šaltinių investicijų į kultūros ir KKI sektoriaus infrastruktūrą ir veiklas, tinkamumą ir efektyvumą.
- Pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl investicijų į kultūros ir KKI sektorių poreikio ir investicijų efektyvesnio panaudojimo galimybių ateityje.

Įgyvendinant Vertinimo tikslą, visiems 11-ai vertinimo klausimų iškelti tikslinamieji klausimai, siekiant įvertinti įvairius aspektus aktualius uždaviniams. Vertinimo klausimams taip pat iškeltos hipotezės, siekiant jas patvirtinti arba paneigti.

ES investicijų lėšos	
Europos struktūriniai ir investicijų fondai (Veiksmų programa) Nr. 05.4.1-CPVA-V-301 Aktualizuoti kultūros paveldo objektus Nr. 05.4.1-CPVA-R-302 Aktualizuoti savivaldybių kultūros paveldo objektus Nr. 05.4.1-CPVA-K-303 Aktualizuoti viešąjį ir privatų kultūros paveldą Nr. 05.4.1-FM-F-307 Viešojo ir privataus kultūros paveldo pritaikymas visuomenės poreikiams Nr. 07.1.1-CPVA-K-306 Modernizuoti viešąjį ir privačią kultūros infrastruktūrą Nr. 07.1.1-CPVA-V-304 Modernizuoti kultūros infrastruktūrą Nr. 07.1.1-CPVA-R-305 Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą Nr. 13.1.1-LVPA-V-308 Paskatos dizaino kūrėjams: "Dizaino sparnai" Nr. 13.1.1-LVPA-K-309 Paskatos gerinti kultūros ir kūrybinių industrijų įmonių infrastruktūrą Nr. 13.1.1-LVPA-K-310 Paskatos kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriui kurti konkurencingus kultūros produktus	European Neighbourhood Instrument 2014–2020 Cross-border Cooperation Latvia-Lithuania-Belarus Programme 2014–2020 3-asis teminis tikslas: Vietos kultūros skatinimas ir istorinio paveldo išsaugojimas. Prioritetas: Istorinio ir gamtos paveldo atkūrimas ir pritaikymas, kultūros, kultūrinių tinklų kūrimo ir turizmo plėtros skatinimas. Lithuania–Russia Cross-border Cooperation Programme 2014–2020 3 prioritetas: Vietos kultūros palaikymas ir istorinio paveldo išsaugojimas 3.1 objektas: Skatinti ir saugoti kultūrinį ir istorinį paveldą bei tradicinius įgūdžius Interreg Baltic Sea Region 2014–2020 4 prioritetas: EU strategy support 4.1 objektas: Seed money Interreg Lietuva - Polska 2014–2020 1 prioritetas: Preserving and protecting the environment and promoting resource efficiency 1.1 objektas: To increase the sustainable use of natural and cultural heritage for tourism in cross-border area Interreg South Baltic Programme 2014 – 2020 #076 Development and promotion of cultural and creative assets in SMEs #091 Development and promotion of the tourism potential of natural areas #120 Capacity building for all stakeholders delivering education, lifelong learning, training and employment and social policies, including through sectoral and territorial pacts to mobilise for reform at the national, regional and local levels #096 Institutional capacity of public administrations and public services related to implementation of the ERDF or actions supporting ESF institutional capacity initiatives Horizontas 2020 Creative Europe
Nacionalinės lėšos	
Kultūros rėmimo fondas	Lietuvos kino centro valstybinis kino finansavimas

1 paveikslas. Vertinimo apimtyje analizuojamos programos / fondai ir jų aktualūs prioritetai, tikslai, investicijų objektai ir pan. kultūros sektoriui.

Šaltinis: sudaryta Vertintojo

Vertinime vertinamos visos aukščiau pateiktos investicijų intervencijos. Pabrėžiama, jog atliekant pirminę investicijų finansuojamų veiklų ir siekiamų analizę, nustatyta, jog „Horizontas 2020“ investicijos nebuvo nukreiptos į kultūros ar KKI sektoriaus įveiklinimo veiklas, todėl tolimesnėje analizėje „Horizontas 2020“ nebuvo analizuojamas.

Vertinimo ataskaita sudaryta iš 5 skyrių. Vertinimo 1 ir 2 skyriuje pristatomi vertinimo metodai, derinti pagal vertinimo klausimus ir tikslinamuosius klausimus, bei pateikti vertinimo apribojimai. Vertinimo 3 skyriuje apžvelgiami 2014–2020 m. laikotarpio ES ir kitų investicijų į kultūros ir KKI sektorių finansuotos veiklos, investicijų mastas, kuriami produktai / siekiami rezultatai. Skyriuje taip pat apžvelgiama kaip įgyvendinti projektai pakeitė individualių projektų įgyvendintojų finansuotus objektus, vertinta, kaip sukurti produktai / pasiekti rezultatai paveikia kitus socialinius-ekonominius aspektus. Vertinimo 4 skyriuje įvertinta investicijų intervencijų sąsaja su valstybės kultūros politika, bei atlikti skaičiavimai, nurodantis kiekybinę investicijų ekonominę-socialinę naudą ir sukurtą multiplikatoriaus reikšmę, apžvelgiami iššūkiai įgyvendinant investicijas ir jų poveikius investicijų mastui. 5 skyriuje pateiktos rekomendacijos tinkamam ir efektyviam investicijų planavimui.

INVESTICIJŲ INTERVENCIJŲ Į KULTŪRĄ IR KKI SEKTORIŲ FINANSAVIMAS IR VEIKLOS | Visos vertinamos intervencijos į kultūros ir KKI sektorių investavo 527,42 mln. Eur. 2014–2020 m. didžioji dalis (57 proc.) šių investicijų skirta iš VP. Lietuvos kultūros tarybos (toliau – LKT) programos investicijos sudarė 26 proc. visų vertinamų investicijų, kino valstybinis finansavimas – 5 proc. Mažesnę investicijų dalį šiame periode sudarė Interreg Pietų Baltijos programa (5 proc.), Interreg Lietuvos-Lenkijos programa (4 proc.), Europos kaimynystės priemonė (toliau – EKP) Latvijos-Lietuvos-Baltarusijos programa (2 proc.), EKP Lietuvos-Rusijos programa (1 proc.) ir Kūrybiška Europa (~1 proc.).

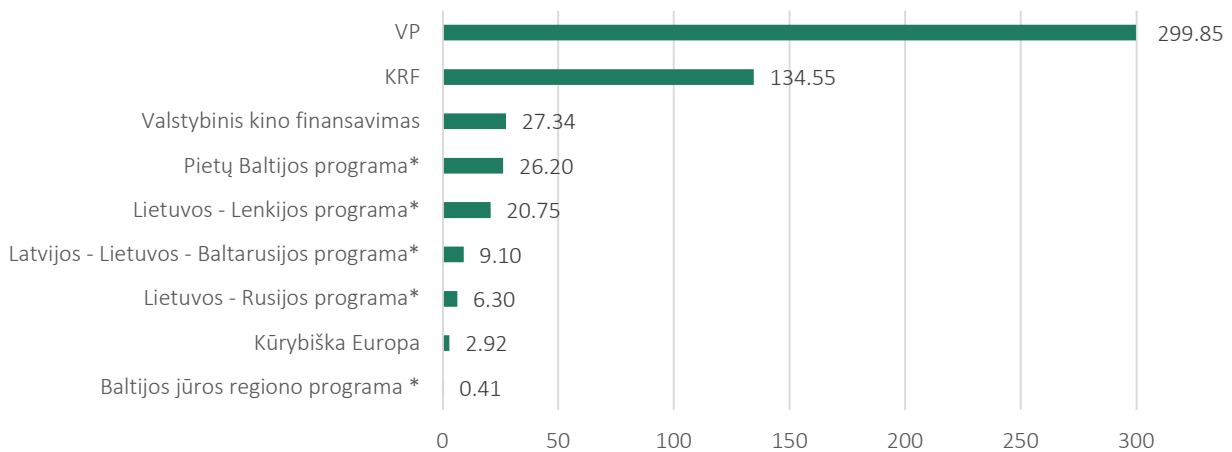
VP prioritetai numatė pagrindines intervencijas, nukreiptas į infrastruktūros atnaujinimą, atstatymą (aktualios VP 5 prioriteto priemonės 301, 302, 303, 307 ir VP 7 prioriteto 304, 305, 306). Vertinama, jog apie 96 proc. visų pagal VP numatytų intervencijų buvo nukreiptos į kietąsias veiklas: infrastruktūros atnaujinimas, modernizavimas, sukūrimas, įrangos įsigijimai ir t.t., likusi dalis (4 proc.) – į finansavo priemones (VP 13 prioriteto priemonės 308 ir 310), kurios skatina KKI sektoriaus konkurencingumą, paslaugų plėtrą ar administracinius gebėjimus.

Iš Lietuvos biudžeto buvo finansuojamos dvi pagrindinės investicijų intervencijos – LKT programos (finansuotos iš Kultūros rėmimo fondo (toliau – KRF) iki 2021 m.) ir Valstybinio kino finansavimas. Jų skirtas finansavimas 2014–2020 m. siekė 134,6 mln. Eur (26 proc.) ir 27,3 mln. Eur (5 proc.). LKT programos apėmė platų ratą minkštųjų veiklų, aktualių įvairioms kultūros sub-sektorių dalims ir įvairioms menų rūšims. Nors LKT programų investicijų, skiriamų iš valstybės biudžeto, dalis į kultūros ir KKI sektorių yra didžiausia, šios nepatenkina visų sektoriaus poreikių. Nustatyta, kad LKT programos intervencijos patenkina tik trečdalį teikiamų paraiškų poreikio. Pagrindinė to priežastis yra limituotos finansavimo galimybės (mažas paraiškų finansavimo intensyvumas, limituojamas kiekis galimų finansuoti paraiškų). Prie mažo patenkinamo paraiškų kiekio taip pat prisideda ir dalis nekokybiškų paraiškų.

EKP programos ir Interreg skatina kultūrinį bendradarbiavimą su ES kaimynėmis ir valstybėmis už ES ribų. Finansuojamos veiklos varijuoja tarp minkštųjų ir kietųjų, sukuriant aktualią infrastruktūrą kultūros plėtrai ir įveiklinant / aktualizuojant vietos kultūros objektus bei pritaikant turizmui ir vietos bendruomenės poreikiams. Visos EKP programos ir Interreg programos atitinkamai į kultūrą ir KKI sektorių investavo 62,8 mln. Eur (12 proc.).

Lyginant visas šio tyrimo apimtyje analizuojamas programas¹, didžiausia intervencija Lietuvoje į kultūros ir KKI sektorių yra VP priemonės ir KRF finansuojamos LKT programos, tarp 2014–2020 m. pasiekiant 134,6 mln. Eur investicijų (žr. toliau pateiktą paveikslą Nr. 2). 2014–2020 m. finansavimas kietosioms ir minkštosioms veikloms sudarė atitinkamai 61 proc. ir 39 proc.

¹ Vertinamos tik su kultūros sritimi susijusios programų dalys, prioritetai ar priemonės.

2 paveikslas. Vertinimo apimtyje analizuojamų programų finansavimas faktinis bendras finansavimas mln. Eur, 2014–2020 m.

* finansavimas nurodomas ne visai programai, bet prioritetams (ar projektams), kurie nukreipti į kultūros ir KKI sektorių
Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis SFMS ir įgyvendinančių institucijų pateiktais duomenimis

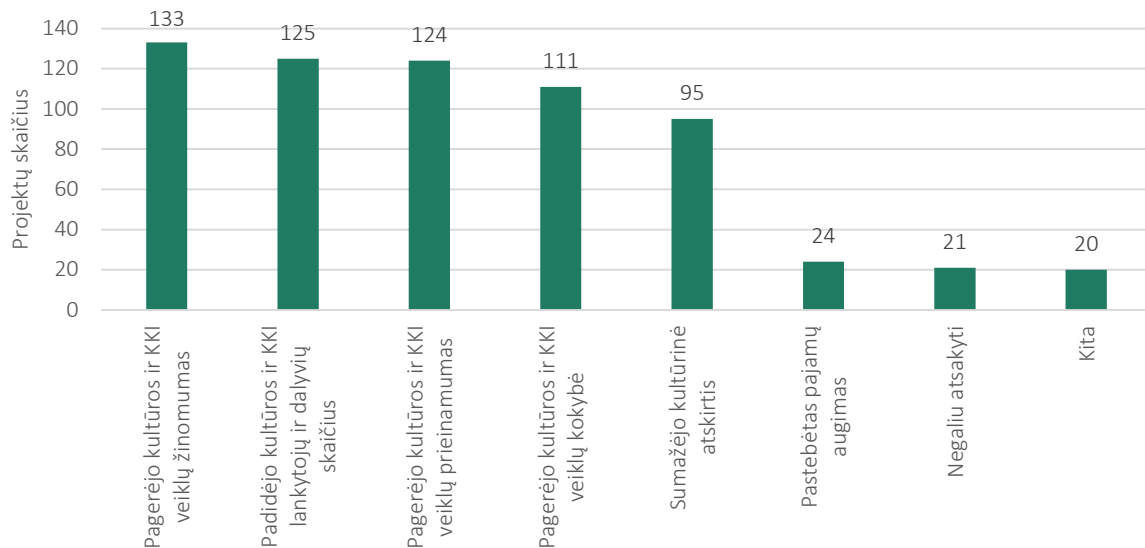
INVESTICIJŲ Į KULTŪRĄ IR KKI SEKTORIŲ SUKURTI PRODUKTAI IR SIEKINI REZULTATAI | VP prioritetų 5 ir 7 rodikliai yra nukreipti į kultūrai aktualių objektų tvarkymą / modernizavimą ir papildomą investicijų pritraukimą objektų atvėrimui ir lankytojų pritraukimui (produkto rodikliai). Šiais produktais siekiama paskatinti gyventojus lankytis kultūros paveldo objektuose, meno renginiuose, muziejuose, galerijose, parodose ir bibliotekose (rezultato rodiklis). Gyventojų lankymasis kultūros paveldo objektuose ir meno renginiuose yra matuojami nacionaliniu lygiu, todėl projektų lygiu rezultatai negali būti pamatuojami, nors projektų vykdytojai vertina, jog investicijos padidino lankytojų srautus kultūros objektuose ir jų žinomumą sutvarkius / modernizavus jų objektą. Vertinama, kad projektai po įgyvendinimo prisidės prie siekiamų nacionalinių rodiklių, tokių kaip pritraukti gyventojai į scenos meno renginius, muziejus, galerijas ir parodas, bibliotekas.

Kitos VP rodiklių grupės (13 prioriteto) – suteikiamas paramos / subsidijų kiekis KKI sektoriaus dalyviams (produkto rodikliai) ir iš to sukuriamą ekonominę-finansinę vertę (rezultato rodikliai) – jau Vertinimo rengimo metu yra dalinai pasiekusi savo tikslus, skiriant subsidijas aktualiems KKI sektoriaus paraiškų teikėjams. Sukuriami finansiniai VP 13 prioriteto priemonių rezultatai bus nustatyti tik po projektų įgyvendinimo.

EKP ir Interreg programų rodikliai yra nukreipti į kultūros objektų atnaujinimą, renginių organizavimą, aktualių mokymų kultūros sektoriaus dalyviams organizavimą ir lankytojų (turistų) pritraukimą (išimtis – Interreg Baltijos jūros regiono programos projektai, kurie prie kultūros ir KKI srities prisideda netiesiogiai). Abiejų programų atveju, tiek projektų įgyvendinančios institucijos, tiek projektus vykdančios institucijos vertina, jog keliami rodikliai bus pasiekti.

Tikslus, keliamus LKT ir Valstybinio kino finansavimui, formuoja Kultūros ministerijos valdymo sričių strateginiai veiklos planai, o rodikliai yra numatyti nacionaliniam arba instituciniam lygiui. LKT programų tikslai buvo dažniau pasiekiami, nei nepasiekiami (pvz., tokie rodikliai „į edukacinę veiklą įtrauktų vaikų ir jaunimo skaičius“; „sukurtų naujų profesionaliųjų vizualiųjų menų produktų skaičius“ buvo pasiekti. 2018 m. ir 2019 m. iš numatytų 20 LKT KRF numatytų produkto ir rezultato rodiklių, 14 buvo pasiekti). Šie tikslai buvo formuojami pagal tuo metu aktualios kultūros politikos tikslus, siekiant strateginių tikslų. Dažna rodiklių ir pačių programų kaita neleidžia nuosekliai stebėti ir ilguoju laikotarpiu vertinti kuriamų produktų atnešamų rezultatų. Valstybinio kino finansavimo rodikliai, nors yra numatyti ne konkrečiai finansavimo iniciatyvai, bet institucijos veiklai, taip pat yra pasiekiami.

INVESTICIJŲ Į POVEIKIS KULTŪROS IR KKI SEKTORIUI | ES ir kitų investicijų poveikis kultūros ir KKI sektoriui buvo įvairus. Atlikus projektų vykdytojų anketinę apklausą bei interviu su priemonės administruojančiomis įstaigomis, nustatyta, kad visos investicijos turėjo tiesioginį ir / ar netiesioginį poveikį kultūrai: investicijos pagerino kultūros ir KKI sektoriaus kokybę, prieinamumą, žinomumą bei pritraukė daugiau lankytojų (žr. toliau pateiktą paveikslą Nr. 3).

3 paveikslas. Projektų, kurie vykdomi pagal analizuojamas priemones, įtaką kultūros ir KKI industrijoms (n=275)

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

VP 5 prioriteto poveikis pasireiškia per kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes ir jų reikšmingumą (autentiškumą, unikalumą), sukurtus papildomus lankytojų srautus, kultūrinio paveldo populiarinimą, žinomumą bei paveldo prieinamumą (užtikrinamas objekto prieinamumas, atvirumas visuomenei). VP 7 prioriteto poveikis pasireiškė per kultūros objekto (ar paslaugos) prieinamumo, kokybės ir žinomumo gerėjimą; taip pat nustatyta, kad projektai, kurie buvo nukreipti į kietąsias ir minkštąsias veiklas (derinant tarpusavyje skirtingas išlaidų grupes), sulaukė didesnio visuomenės dėmesio bei didesnių lankytojų srautų. VP 13 prioriteto poveikis pasižymėjo teikiamų kultūros ir KKI sektoriaus paslaugų kokybės ir žinomumo gerėjimu (įdiegus naujas technologijas padidėjo paslaugų pasiūla).

Interreg programų poveikis pasireiškė per tarpkultūrinį ir regioninį bendradarbiavimą, vykdam projektus buvo perimamos gerosios praktikos ir sprendžiamos aktualios konkrečios vietovės (vietovių) problemos; taip pat programos prisidėjo prie kultūrinės atskirties mažinimo, nes daugiausiai jos buvo nukreiptos į regionus, atitinkamai mažėjo socialinė ir ekonominė atskirtis. Programų išskirtinumas – aktyviai įtraukiama bendruomenė ir skirtingos socialinės grupės. Bendradarbiavimo per sieną programų geroji patirtis atsiskleidžia per šalių bendradarbiavimą, gerosios patirties perėmimą bei užsimezgasias naujas partnerystes tarp kultūros įstaigų; taip pat programos prisidėjo prie kultūros ir KKI srities veiklų kokybiškumo, žinomumo ir prieinamumo, o tai pritraukė daugiau lankytojų ir mažino vietos bendruomenės kultūrinę atskirtį.

Programos Kūrybiška Europa poveikis pasireiškia per šalių tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant bendrų tikslų, taip pat siekiant padaryti kultūrą prieinama visiems vartotojams (įskaitant ir regionus).

KRF finansuotos programos, administruojamos LKT, geroji patirtis matoma per kultūros ir KKI sektoriaus žinomumo bei kokybės gerinimą bei kultūros ir KKI sektoriaus prieinamumo įvairiems lankytojams didinimą. LKT programos pasižymėjo įvairiapusiškumu ir glaudžiu sąryšiu su nacionaliniais kultūros tikslais. Lietuvos kino centras (toliau – LKC) skatina ilgalaikį Lietuvos kino srities vystymąsi bei prisideda prie vizualinio raštingumo ir ugdymo proceso; vykdomi projektai padeda vaikams ir jaunimui atrasti lietuvišką kiną, skatina įsigilinti, analizuoti, suprasti, diskutuoti ir mokytis kritiškai vertinti pamatytą filmą bei pasaulį.

Verta pabrėžti kultūros ir KKI sektoriaus investicijų sąsają su turizmo sektoriumi, atsižvelgiant, jog EKP ir Interreg programos savo rodikliais siekė sujungti vietos kultūros, turizmo ir ekonomikos potencialą. Turistai, lankydami kultūros objektą, atitinkamai prisideda prie vietos ekonomikos, nes naudojami apgyvendinimo, maitinimo ir / ar kitomis paslaugomis.

Vertinimo metu nustatyta, kad didžiausias galimas visų investicijų intervencijų **multiplikatoriaus efekto poveikis** – 1 080,7 mln. Eur vertės papildomos ekonominės veiklos, mažiausias galimas – 589,5 mln. Eur. Pritaikius vidutinį investicijų kultūros srityje multiplikatoriaus įvertį – 735,6 mln. Eur, poveikis ekonominiams rodikliams daugiausiai

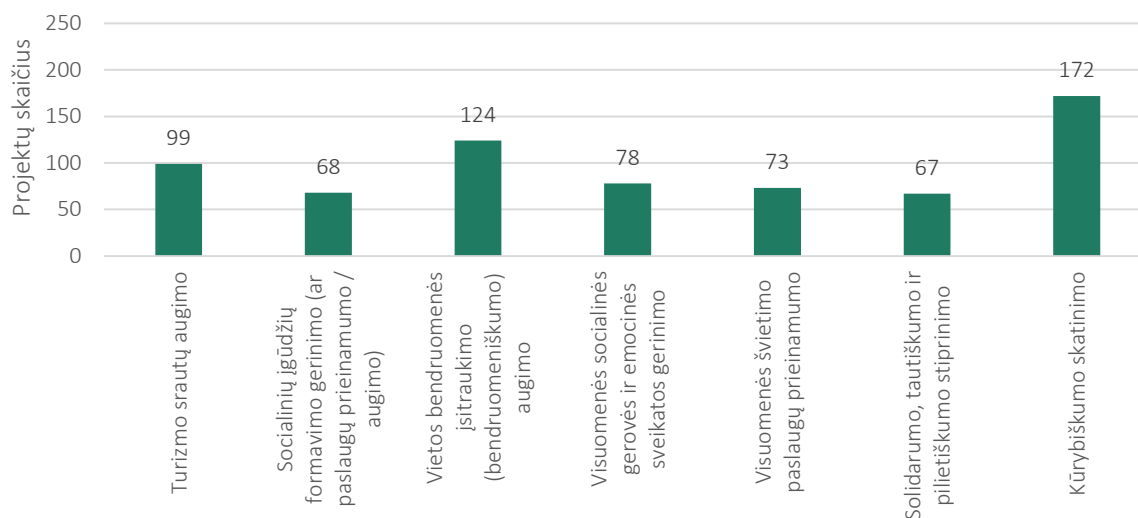
sukuriamas iš VP intervencijų prisidėjo prie gyventojų užimtumo augimo, turizmo srautų pokyčių. Jomis siekiama padidinti kultūros ir KKI sektoriaus pridėtinę vertę bei kurti naujas darbo vietas. Lyginant programas pastebėtina, kad didžiausią indėlį Lietuvos ekonomikai atnešė VP ir KRF priemonės, po jų – Interreg ir EKP (žr. toliau pateiktą lentelę).

1 lentelė. Skirtingų programų sukurto multiplikatoriaus efekto palyginimas, 2014–2020 m.

Programa	Pritaikytas vidutinis multiplikatoriaus efektas (1,50), Eur	Pritaikytas mažiausias multiplikatoriaus efektas (1,20), Eur	Pritaikytas didžiausias multiplikatoriaus efektas (2,20), Eur
VP	449,0 mln.	359,8 mln.	659,7 mln.
KRF	201,5 mln.	161,5 mln.	296,0 mln.
Interreg	23,5 mln.	18,8 mln.	34,5 mln.
EKP	16,2 mln.	13,0 mln.	23,9 mln.
Kūrybiška Europa	4,4 mln.	3,5 mln.	6,4 mln.
Valstybinis kino finansavimas	40,9 mln.	32,8 mln.	60,1 mln.
Viso:	735,6 mln.	589,5 mln.	1080,7 mln.

Šaltinis: sudaryta Vertintojo

INVESTICIJŲ Į KULTŪROS IR KKI SEKTORIŲ POVEIKIS EKONOMINEI-SOCIALINEI GEROVEI | Projektų lygiu, finansuotos veiklos prisidėjo prie socialinių-ekonominių pokyčių ir įvairiais aspektais, dažniausiai netiesiogiai, kaip siekiamo tikslo / rezultato pašalinis poveikis. Pavyzdžiui, Interreg programose dažnai į projekto vykdymą įtraukiama ir vietos bendruomenė, kad būtų galima geriau suprasti ir atliepti jos poreikius; tokiu būdu yra skatinamas bendruomeniškumas (įskaitant ir savanorystę). Anketinėje apklausoje dalyvavę visų programų projektų vykdytojai pažymi, kad įgyvendinus projektus buvo prisidėta prie socialinių-ekonominių pokyčių. Nustatyta, kad 172 apklausoje analizuoti projektai prisidėjo prie kūrybiškumo skatinimo, 124 – prie bendruomeniškumo ugdymo ir skatinimo (n=275).

4 paveikslas. Projektų, kurie prisidėjo prie socialinių-ekonominių pokyčių 2014–2020 m., skaičius (n=275)

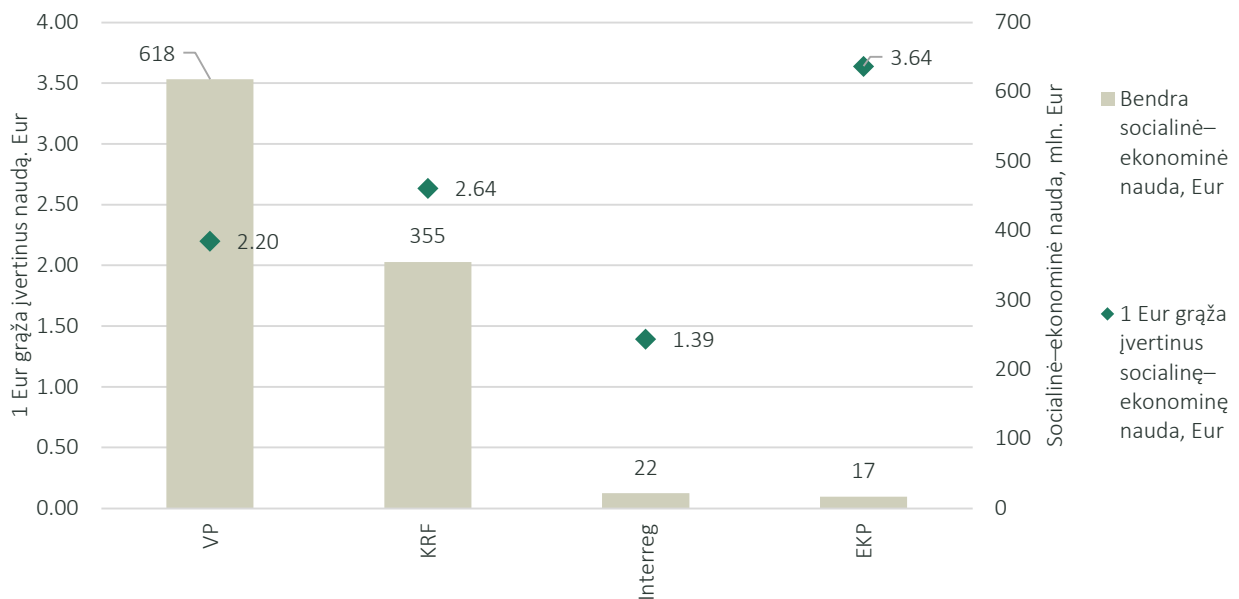
Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

Dideli infrastruktūros atnaujinimo projektai, kuriais atnaujinami bendruomenių traukos objektai: bibliotekos, sakralinės vietos, kultūros paveldo objektai ir t.t., tampa erdvėmis plėtoti vietos iniciatyvas, taikomas socialinei, emocinei gerovei gerinti, pilietiškumui, tautiniam tapatumui ir kt. Interreg ir EKP kultūros srities investicijos išsiskiria iš kitų, nes kuria naujas bendruomenes skirtingose valstybėse (t. y. tarpvalstybinis bendradarbiavimas), kurios dalinasi savo patirtimi ir mokosi viena iš kitos.

Vertinimo metu nustatyti didžiausią socialinį ekonominį poveikį turėję investicijų į kultūros ir KKI sektorių aspektai:

- **Vietos bendruomenių integracija.** EKP ir Interreg programos investuodamos į kultūrą ir KKI sektorių išskirtinai prisidėjo prie dviejų aspektų: turizmo plėtros ir bendruomenės kūrimo / vietos problemų sprendimo. Investicijos į kultūros ir KKI sektorių sukuria ne tik naujas ekonomines galimybes (turizmas, objektų aktualizavimas verslo poreikiams ir t.t.), bet ir tampa erdvėmis, leidžiančiomis vietos gyventojams spręsti vietos bendruomenės problemas, ugdyti pilietinį tapatumą ir t.t.
- **Kultūros prieinamumas / įtrauktis.** VP, Kūrybiška Europa, KRF ir LKC programos investuodamos į kultūros ir KKI sektorių prisidėjo prie gyventojų įtraukimo į kultūrinę veiklą (dalyvavimas įvairiuose renginiuose, parodų, teatro ar kultūros objektų lankymas). Projektų įgyvendintojai vertina, jog baigus įgyvendinti projektus išauga objektų lankymas ir lankytojų pasitenkinimas teikiamomis kultūros objekto paslaugomis.
- **Užimtumas ir kultūros sektoriaus pridėtinė vertė.** Anketinės apklausos metu išryškėjo, kad KRF, EKP ir VP priemonės ryškiausiai prisidėjo kuriant naujas darbo vietas. Dažniausiai, kultūros objektai praplečia vykdomų paslaugų pasiūlą ar atidaro naujas parodas ar erdves, kurių priežiūrai reikalingi žmogiškieji išteklių. Atitinkamai skiriamas dėmesys ir darbuotojų kompetencijų ugdymui. Vertinama, jog investicijų sukurtos darbo vietos, inovatyvus sprendimai ir pagalba gamybiniai KKI daliai padėjo atsigausti Kultūros sektoriaus pridėtinę vertę, ne tik grįžtant, bet ir viršijant prieš pandemiją lygį.

Vertinimo metu nustatyta, jog vertinamos intervencijos bendrai sukūrė 1 011,4 mln. Eur socialinės-ekonominės naudos. Didžiausią socialinę-ekonominę naudą sukūrė KRF (354,7 mln. Eur) ir VP priemonės (618,2 mln. Eur). Vertinant kiekvieną priemonę atskirai, didžiausia ekonominė-socialinė nauda investavus vieną eurą yra gaunama EKP programose (3,64 Eur grąža), VP priemonėje (2,20 Eur) ir KRF (2,64 Eur).²

5 paveikslas. Analizuotų programų / priemonių socialinė-ekonominė nauda ir 1 Eur grąža

Šaltinis: parengta Vertintojo

INVESTICIJŲ INTERVENCIJŲ SAŠAJA SU NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMOS (TOLIAU – NPP) PRIORITETU „KULTŪRA“ IR KULTŪROS POLITIKOS TIKSLAIS | Atsižvelgiant į plačius NPP tikslus, uždavinius bei numatytas įgyvendinimas kryptis prioritetui „Kultūra“, analizuojamų programų tikslai ir veiklos juos dalinai atitinka. VP 7 prioriteto priemonės, kurios investuoja į infrastruktūros plėtrą, atliepia NPP prioriteto „Kultūra“ uždavinius 6.1.1 „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, pritaikyti jį visuomenės ugdymo, jos kultūrinės tapatybės stiprinimo, kultūrinio ir pažintinio

² Pabrėžtina, jog socialinė-ekonominė nauda VP ir LKT KRF programų skaičiuojama pritaikant Kultūros objekto lankymo patiriamos kelionės ir laiko sąnaudų įvertį, o EKP ir Interreg pagal Turisto dienos išlaidas

turizmo poreikiams“ ir „6.2.1 Modernizuoti kultūros fizinę ir informacinę infrastruktūrą, plėtoti viešąsias erdves pritaikant visuomenės kultūrinių kompetencijų ugdymo poreikiams, plėtoti kultūros darbuotojų kompetencijas“.

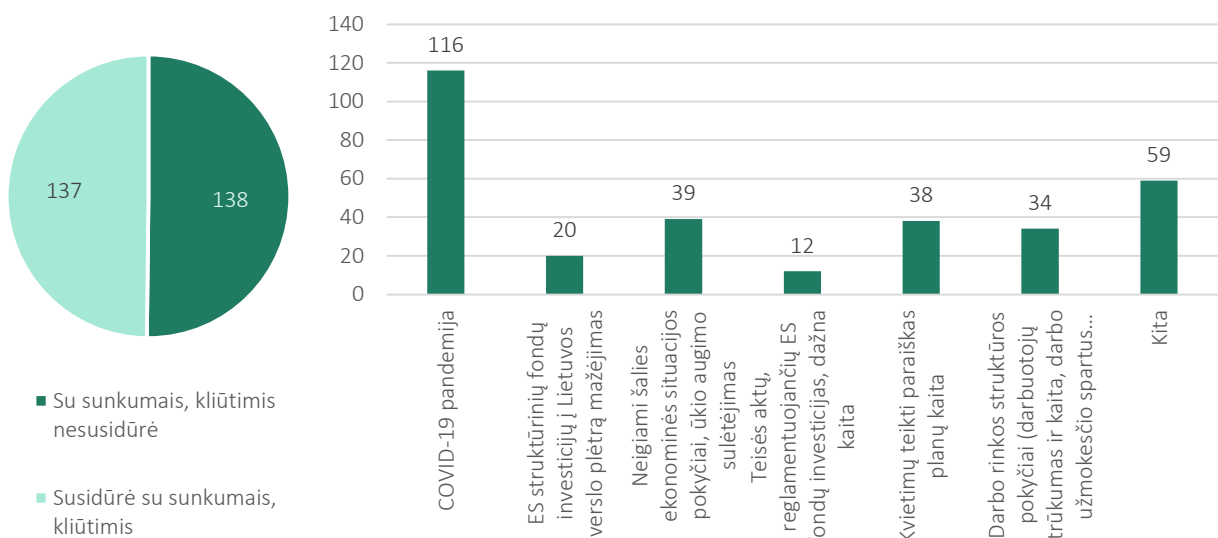
VP 13 prioriteto priemonės dėl savo tikslinės paramos verslo sektoriui ir KKI atliepia „Kultūros“ prioriteto uždavinį „6.2.2 Skatinti kūrybinių ir kultūrinių industrijų plėtrą, su menu ir kultūra susijusias inovacijas bei šių inovacijų tarpsektorinę plėtrą, kultūros eksportą“.

EKP, Interreg, KRF finansuotos LKT programos ir Kūrybinė Europa dėl savo plačių investicinių veiklų rato suteikia investicijas pagal likusius NPP prioriteto „Kultūra“ uždavinius, kurie nėra tiesiogiai susiję su sunkiąja infrastruktūros plėtra (6.1.1 „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, pritaikyti jį visuomenės ugdymo, jos kultūrinės tapatybės stiprinimo, kultūrinio ir pažintinio turizmo poreikiams“, 6.1.2 „Skatinti kūrybingumą, lyderystę, dalyvavimą kultūrinėje veikloje, bendruomenių kultūrinį aktyvumą ir integraciją“, 6.1.3 „Stiprinti ir vystyti Lietuvos piliečių ir lietuvių kilmės užsienio gyventojų tapatybę globalizacijos kontekste, formuoti pozityvią viešąją erdvę“, 6.2.3 „Vykdyti kultūros srities tyrimus, kultūros paslaugų poreikių analizę, su kultūra susijusius MTEP“).

Iš „Kultūros“ veiklos plane nustatytų kriterijų 2014–2020 metams, 8 sutampa su numatytais KRF ir VP programos priemonėse. Dauguma kitų VP ir KRF rodiklių – ypatingai tų, kurie susiję su asmenų apmokymais ar įtrauktimi į socialinę ar švietėjišką veiklą – dalinai atliepia NPP siekiamus rodiklius, pvz., kuria švietimo veiklas asmenų grupei, bet neišskiria, kurios švietėjiškos veiklos susijusios būtent su kūrybinių ugdymu. Tačiau tai reiškia, jog VP įgyvendinamų projektų (kurių veiklos nėra nukreiptos vien į kultūros ar KKI sektorių) metu yra įtraukiamos plataus rato veiklos, kurios taip pat paliečia kultūros ir KKI sektorių. Tačiau tokiu atveju nėra galimybių, nežinant visų projektų specifikos, išskaičiuoti rodiklio, kuris yra NPP.

Vertinama, jog investicijos atliepia Kultūros tarptautiškumo politikos koncepcijos (patvirtinta Kultūros ministrės 2018 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. JV- 977) uždavinius ir tikslus, Kultūros objektų aktualizavimo 2014-2020 metų programos tikslus (patvirtinta Kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. JV-711) uždavinius ir Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015–2021 metų plėtros kryptių (patvirtinta Kultūros ministrės 2015 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. JV- 524) uždavinius.

INVESTICIJŲ AKTUALUMAS IR MASTAS KEIČIANTIS SOCIALINEI IR EKONOMINEI SITUACIJAI | Atsižvelgiant į duomenis, gautus iš anketinės apklausos, nustatyta, kad pusė respondentų susidūrė su sunkumais įgyvendindami projektą. Toliau pateiktas paveikslas Nr. 6 pažymi išorinius poveikius, su kuriais teko susidurti projektų vykdytojams. Dauguma projektų susidūrė su COVID-19 pandemijos sukeltomis pasekmėmis. Dalis respondentų nurodė kitus sunkumus: pasikeitusią geopolitinę situaciją bei nepakankamą finansavimą.

6 paveikslas. Projektų, kurie susidūrė su sunkumais 2014–2020 m. laikotarpyje, skaičius (kairėje) bei dažniausiai pasitaikantys šių sunkumų priežastys (dešinėje) (n=275)

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

COVID-19. Interviu su Centrine projektų valdymo agentūra (toliau – CPVA) metu nustatyta, kad įgyvendinant 304, 305 ir 306 priemones, dėl COVID-19 pandemijos susidurta su būtinų statybinių medžiagų vėlavimais, dėl to pabrango įrangos darbai, taip pat trūko žmogiškųjų išteklių (t. y., dėl pandemijos metu taikytų apribojimų darbuotojų pasiūla taip pat buvo mažesnė).

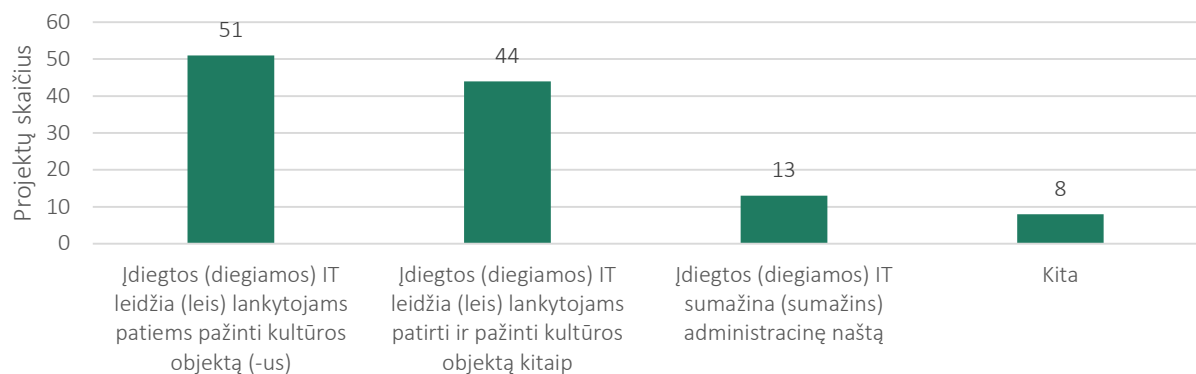
Žaliavų krizė labiausiai paveikė tas programas ir priemones, kurios buvo nukreiptos į kietąsias veiklas, nes pasunkėjo galimybė gauti būtinų medžiagų, stoji darbai bei augo žaliavų kainos. Interviu metu su CPVA nustatyta, kad teko daug sutarčių indeksuoti, rangovai nesutiko atlikti darbų už numatytas kainas, todėl reikėjo papildomo finansavimo.

Geopolitinė situacija (karas Ukrainoje) turėjo įtakos žaliavų pabrangimui, todėl stigo finansavimo, norint laiku pabaigti pradėtus darbus. Interviu su CPVA metu nustatyta, kad siekiant sėkmingai suvaldyti situaciją, buvo pratęsti projektų terminai, vykdomas monitoringas ir glaudus bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau – KM). Išimtiniais atvejais leisti sutarčių pakeitimai.

Administraciniai sunkumai pasitaikė visose programose, dažniausiai išskiriami – žmogiškųjų išteklių kaita, sukelti papildomų sunkumų projekto vykdymui (tačiau sunkumai buvo efektyviai suvaldyti).

Kiti sunkumai. VP 7 prioriteto 304 ir 305 priemonių, kurios skirtos finansuoti kultūros paveldo objektų modernizavimą, įgyvendinimo metu dažnai susidurta su nenumatytais darbais (pvz., restauracija ar objekto konservavimas³), kuriems atlikti reikalingas laikas ir papildomas finansavimas⁴.

INTEGRACINIS, TVARUS IR PAŽANGUS AUGIMAS | Projektai, vykdomi kultūros ir KKI sektoriuje, prisideda prie pažangaus augimo, t. y. suteikia galimybę gilinti žinias apie dabartines inovacijas ir jas taikyti (naudoti) kasdieniame gyvenime. Apie 20 proc. anketinėje apklausoje dalyvavusių projektų vykdytojų nurodė, kad jų įgyvendintas (įgyvendinamas) projektas prisidėjo prie pažangaus augimo (žr. toliau pateiktą paveikslą Nr. 7). 16-oje proc. projektų investuota į informacines technologijas, kurios leistų lankytojams patiems pažinti kultūros objektą (pvz., virtualūs gidai / turai, QR kodai ir pan.), taip pat dalis investavo į informacines technologijas, kurios leistų lankytojams patirti ir pažinti kultūros objektą kitaip (pvz., audiovizualiniai efektai, papildyta realybė, patyrimas per 4 pojūčius ir pan.).

7 paveikslas. Projektų, kurie prisidėjo prie pažangaus augimo 2014–2020 m, skaičius (n=275)

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

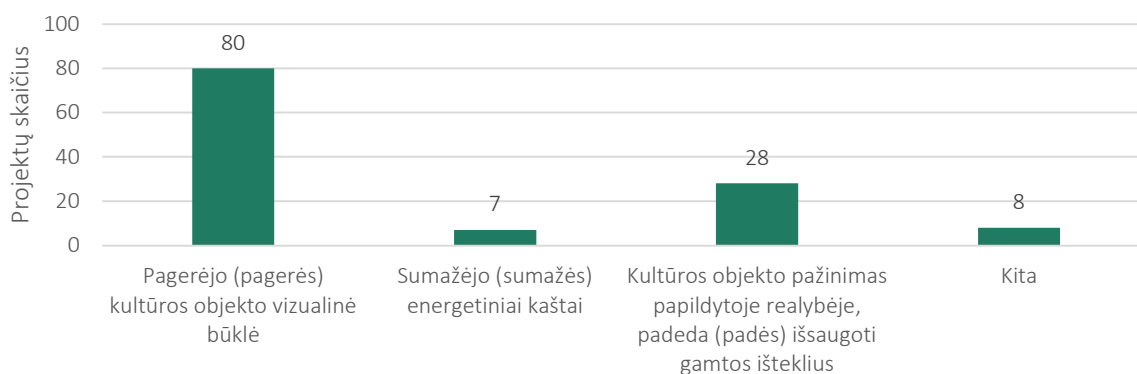
Nustatyta, kad visomis programomis projektų lygyje prisidėta prie pažangaus augimo. Vis dėlto daugiausiai projektų, kuriais prisidėta prie pažangaus augimo, buvo iš Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programos, Pietų Baltijos programos ir VP 13 prioriteto. Pažymėtina, kad pirmąją programą siekta gerinti gyventojų kokybę pasienio regionuose, antrąją – padidinti žaliųjų technologijų naudojimą, ir trečiąją – atgaivinti ekonomiką, taikant priemones, kurios būtų orientuotos į ateitį ir palengvintų skaitmeninę ir žaliąją pertvarką. Taigi, informacinių ir kitų technologijų taikymas yra numatytas dviejų programų tiksluose, o Latvijos, Lietuvos ir

³ Šiame kontekste konservavimas yra specialių priemonių naudojimas siekiant sustabdyti architektūros paveldo objektus ar jų dalis ardančių veiksnių poveikį, užfiksuoti esamą būklę ir objektus sustiprinti. Tai padeda objektus išsaugoti bei neprarasti autentiškumo. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Konservavimas. Prieiga internetu: <https://www.vle.lt/straipsnis/konservavimas-1>

⁴ Remiantis interviu su CPVA.

Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programos atveju, technologijomis pagerinama kultūros paslaugų kokybė, žinomumas ir prieinamumas.

Projektais, vykdomais kultūros ir KKI sektoriuje, prisidedama prie tvaraus augimo, t. y. suteikiama galimybė kurti tausiai išteklius naudojančią, tvarią ir konkurencingą veiklą, naujus procesus ir technologijas, įskaitant ekologiškas technologijas, spartinti pažangiųjų tinklų plėtojamą, pasitelkiant informacines technologijas, stiprinti verslo konkurencingumą, taip pat padėti vartotojams tinkamai vertinti tausų išteklių naudojimą. Apie 29 proc. anketinėje apklausoje dalyvavusių projektų vykdytojų nurodė, kad jų įgyvendintu (įgyvendinamu) projektu prisidėta prie kultūros objekto vizualinės būklės pagerėjimo (žr. toliau pateiktą paveikslą Nr. 8). Apie 10-ia proc. projektų prisidėta prie kultūros objekto pažinimo papildytoje realybėje, taip siekiant išsaugoti gamtos išteklius.

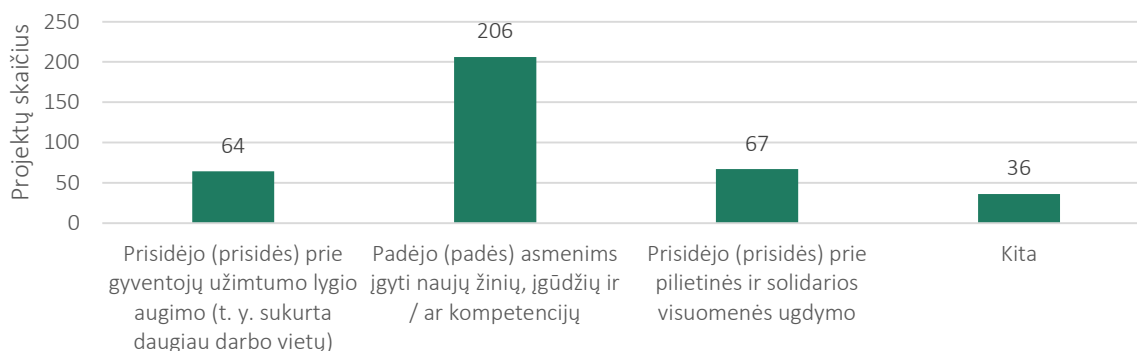

8 paveikslas. Projektų, kurie prisidėjo prie tvaraus augimo 2014–2020 m, skaičius (n=275)

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

Nustatyta, kad visomis priemonėmis projektų lygyje prisidėta prie tvaraus augimo, tačiau dažnu atveju – netiesiogiai. Vienais projektais, orientuotais į kietąsias veiklas, prisidėta prie kultūros objekto vizualinės būklės pagerėjimo (pvz., VP 7 prioritetas, Lietuvos-Lenkijos programa, Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavo per sieną programa). Atnaujinus ar modernizavus kultūros objektą ne tik pagerėja jo vizualinė būklė, bet tai yra ilgalaikė investicija į objekto ilgaamžiškumą (t. y. sumažėja netikėtų situacijų (avarijų) rizika, gerėja vidaus mikroklimatas, temperatūros ir drėgmės užtikrinimas, užtikrinama pelėsio prevencija, mažėja triukšmas, sumažėja pastato išlaikymo ir priežiūros kaštai, didėja nekilnojamojo turto vertė, gerėja socialinė infrastruktūra).

Projektais, vykdomais kultūros ir KKI sektoriuje, prisidedama prie integracinio augimo, užtikrinant aukštą užimtumo lygį, investuojant į įgūdžius, kovojant su skurdu ir modernizuojant darbo rinkas, mokymo ir socialinės apsaugos sistemas, kad gyventojai galėtų pasirengti pokyčiams, juos valdyti ir kurti solidaresnę visuomenę. 75 proc. apklausoje pristatytų projektų prisidėta prie lankytojų naujų žinių ar įgūdžių formavimo (žr. toliau pateiktą paveikslą Nr. 9). Apie 23–24-ais proc. projektų prisidėta prie pilietinės visuomenės ugdymo ir gyventojų užimtumo lygio didinimo.

9 paveikslas. Projektų, kurie prisidėjo prie integracinio augimo, skaičius (n=275)

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis anketinės apklausos duomenimis

Nustatyta, kad visomis programomis projektų lygyje prisidėta prie integracinio augimo. Pažymėtina, kad visomis bendradarbiavimo per sieną programomis prisidėta prie integracinio augimo, skatinamas bendradarbiavimas ir bendruomeniškumas tarp valstybių, regionų ar vietos bendruomenės. Taip pat nustatyta, kad apie 82 proc. projektų, finansuojamų KRF, prisidėjo prie lankytojų naujų žinių ar įgūdžių įgijimo.

Svarbu pabrėžti, kad VP 7 prioriteto priemonėmis labiausiai prisidėta prie užimtumo lygio augimo. Investicijomis į kultūros modernizavimą skatintas naujų darbo vietų kūrimas: atidaromos naujos parodos ar erdvės, kurių priežiūrai reikalingi žmogiškieji išteklių.

REKOMENDACIJOS | Toliau pateikiamos rekomendacijos, remiantis vertinimo metu gautais rezultatais ir išvadomis.

2 lentelė. Rekomendacijos tolimesniam investicijų intervencijų įgyvendinimui

Siūlymas / rekomendacijos
1. Siūloma toliau tęsti (2021–2027 m. finansavimo periode) kultūros paveldo aktualizavimo veiklas: objektų ir su jais susijusios infrastruktūros sutvarkymą, atnaujinimą, restauravimą, sukūrimą atliepiančios vietos bendruomenės, kultūros bendruomenės ir verslo poreikius. ⁵ Ši infrastruktūra turėtų būti toliau aktualizuojama vietos ar valstybės kultūros poreikiams, KKI sektoriaus plėtrai.
2. Dėl didelės investicijų paklausos rinkoje siūloma toliau nuosekliai didinti finansavimą šioms programoms kiekvienais metais, kaip buvo daroma iki pandemio laikotarpio. Kietųjų ir minkštųjų investicijų proporcija, remiantis retrospektyviu vertinimu, galėtų būti 60 proc. kietosioms ir 40 proc. minkštosioms veikloms, siekiant užtikrinti nuoseklų infrastruktūros atnaujinimą. Atsižvelgiant į tai, kad per 2014–2020 m. periodą sutvarkyti 3 proc. visų nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių, poreikis kietosioms veiklos išlieka aktualus. Išlaikant 60 proc. finansavimą šioms veikloms, sudaromos sąlygos kultūros objektų modernizavimui ne mažesniu mastu, tačiau investuojant į kietąsias veiklas investicijos turi būti pasirenkamos atliekant ne tik detalias sąnaudų-naudos analizes, bet ir papildomai įvertinant infrastruktūros palaikymo / aktualumo ir žmogiškųjų resursų klausimus.
3. Siekiant valdyti biudžeto pakitimo (išlaidų išaugimo) riziką, siūlomas projektų biudžetų indeksavimas (ypatingai renovacijos / pastatų modernizavimo priemonių atžvilgiu), siekiant užtikrinti projektų įgyvendinimą didėjant infliacijai. Biudžeto indeksavimas yra vienas iš instrumentų, apsaugančių nuo projektų veiklų atsisakymo, pakeitimo ar neįgyvendinimo dėl išaugusių sąnaudų. Indeksavimui taip pat turi būti numatytas finansavimo šaltinis, atsižvelgiant į 2014–2020 m. laikotarpį indeksavimui gali būti naudojamos biudžeto lėšos, tačiau tai taip pat yra ribotas finansavimo šaltinis, kaip alternatyvos galėtų svarstomas fondo steigimas / loterijos mechanizmo pritaikymas ⁶ – siekiant nustatyti tinkamiausią mechanizmą rekomenduojamas atskiras tyrimas. Kartu su PIP turėtų būti teikiamos ir detalios sąmatos ir / ar techniniai projektai (2014–2020 m. laikotarpiu 304 priemonei teikiant PIP nebuvo reikalaujama pateikti techninių projektų, todėl fiksuota daugiau nei kitose infrastruktūrinėse priemonėse nukrypimų nuo planuoto biudžeto), siekiant projektų įgyvendinimo metu išvengti didesnių nuokrypių nuo suplanuotų biudžetų.
4. Planuojant investicijas siūloma įvertinti galimybes suplanuoti priemones, nukreiptas specifiskai į KKI sektorių. Investicijomis remiama veikla turėtų skatinti KKI įmonių infrastruktūros plėtrą bei tobulinti KKI veiklas, kuriomis kuriami nauji produktai ir (arba) paslaugos. Svarbu užtikrinti takoskyrą tarp KM intervencijų ir bendrai į verslo sektorių nukreiptų priemonių (atsakinga EIM).
5. Siūloma vengti rodiklių, kuriais sunku išmatuoti rezultatus. Rekomenduojama rezultatą matuoti pagal faktinį įmonių pajamų didėjimą (investicijas gavusios įmonės pajamų padidėjimas (proc.)).

⁵ 2014 – 2020 m. periode panašias veiklas finansavo priemonės Nr. 05.4.1-CPVA-V-301, Nr. 05.4.1-CPVA-R-302 „Aktualizuoti savivaldybių kultūros paveldo objektus“, Nr. 05.4.1-CPVA-K-303 „Aktualizuoti viešąjį ir privatų kultūros paveldą“ ir Nr. 07.1.1-CPVA-V-304 „Modernizuoti kultūros infrastruktūrą“, Nr.07.1.1-CPVA-R-305 „Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą“, Nr. 07.1.1-CPVA-K-306 priemonės „Modernizuoti viešąjį ir privačią kultūros infrastruktūrą“.

⁶ Europos Audito Rūmų ataskaita, 2020 m., prieiga internetu: https://www.eca.europa.eu/lt/news/NEWS2004_23

Siūlymas / rekomendacijos

Atrankos kriterijuose siūloma toliau taikyti planuojamo pajamų augimo rodiklį, tačiau jis turėtų būti susietas su stebėseną ir atskaitomybę, taip siekiant išvengti per daug optimistiškai vertinamų rodiklių. Jei priemonė nukreipta į naujo produkto / paslaugos kūrimą, galima vertinti ir produkto naujumą rinkoje (įmonė, šalies ir t.t. lygiu) ir jo mastą (kokio dydžio rinkai paklausu), kaip papildomas rodiklis galėtų būti įtraukiamas universalios dizaino sprendimų naudojimas.

6. Remiantis kitų sektorių gerąja praktika⁷ ir išmoktomis pamokomis įgyvendinant 307 priemonę, siūloma derinti finansines priemones su subsidinėmis. Remiantis kitų priemonių gerąja praktika, įsteigtą pagal priemonę fondų finansavimas gali būti kombinuojamas su kitomis priemonėmis, paremtomis grąžinamų subsidijų finansavimu. Fondų valdytojai turėtų nustatyti reikalavimus paskolai, kurie orientuotųsi ne vien į finansinę grąžą, kadangi projektai negeneruoja pakankamų piniginių srautų.
7. Atsižvelgiant į tai, nacionaliniu biudžetu finansuojamus investicijų intervencijų rodiklius rekomenduojama tiksliau susieti su NPP prioritetu „Kultūra“ ar kitu nacionaliniu strateginiu dokumentu, kuriuo formuojama kultūros politika. Rodikliai, kurie neatlieptų nacionalinių strateginių dokumentų, būtų galima paženklinėti kaip specialiuosius. Tai aktualu visoms po KM valdymu papuolančioms institucijoms ir jų administruojamoms investicijų intervencijoms. Efektyviau atliekama stebėseną, vertinamas indėlis nacionaliniams tikslams pasiekti, galimybė pamatuoti ir palyginti pokytį, efektyvumą, rezultatyvumą. Tikslūs kiekybiniai rodikliai leis efektyviau įvertinti investicinių priemonių prisidėjimą prie nacionalinės politikos bei jų efektyvumą.
8. Programoje dalyvaujant dviejų ir daugiau valstybių pareiškėjams, siūloma siekiamų rodiklių reikšmes diversifikuoti kiekvienai valstybei, pvz., numatytą turistų prieaugį Lietuvos ir Latvijos teritorijose, kur buvo vykdomi projektai, matuoti atskirai. Numatytas bendras rodiklis būtų suminė valstybių rodiklių suma. Numatytos rodiklių reikšmės dalyvaujančioms šalims leistų tiksliau pamatuoti programos efektyvumą konkrečios teritorijos aspektu bei tiksliau įvertinti sukuriamą investicijų intervencijų poveikį regionui ir sub-regionui.

Šaltinis: parengta Vertintojo

⁷ Taikoma praktika priemonių Nr. 04.3.1-VIPA-T-113 „Valstybei nuosavybės teise priklausančių pastatų atnaujinimas (II)“ ir Nr. 04.3.1-FM-F-105 „Energijos vartojimo efektyvumo didinimas viešojoje infrastruktūroje“.